

DR. OTTO DVOULETÝ:

DOLOŽKA O ROVNÉ OCHRANĚ ZÁKONŮ V ÚSTAVĚ SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH.¹

(Výťah z rozhodnutí nejvyššího soudu Sp. st. am. v případě Ligget Co. vs. Lee, týkajícího se činnosti velkoobchodů s vedlejšími prodejny.)

Ústava Spojených států amerických stanoví v dodatku XIV., par. 1., že jednotlivé státy „nesmí odpírati osobám, nacházejícím se pod jejich pravomocí, rovné ochrany zákonů“. Nejvyšší soud Sp. st. vydal již velkou řadu rozhodnutí, v nichž vyložil obsah této velmi důležité ústavní zásady, tím však nebyl výklad dokončen. Moderní zápas o život přináší s sebou nové právní situace, jež dlužno řešiti. V rozhodnutí, jehož výťah zde podáváme, běží o výklad pojmu rovné ochrany zákonů ve smyslu této ústavní zásady, tedy rovnosti právní, v nerovném boji drobných obchodníků proti soutěži obrovských společností velkoobchodních.

Podkladem skutkové podstaty jsou nové metody prodejn. V letech poválečných vyvinul se ve Spoj. st. am. neobyčejnou měrou nový druh velkoobchodů s vedlejšími prodejny, t. zv. „chain stores“. Jediný vlastník, kterým je zpravidla akciová společnost, je majitelem velkonákupny, opatřující zboží přímo od výrobců, a současně vlastní celou řadu prodejen, které prodávají zboží přímo spotřebiteli. Takto je provozován zejména obchod s potravinami, poživatinami, drogami a zbožím materiálním, a do této skupiny je dlužno též zařaditi obchody jednotkové, pokud mají větší počet prodejen. Velkonákup je dokonale organisován, distribuce zboží pro jednotlivé oblasti prodejen se děje hladce a levně, případně i vlastními dopravními prostředky, a zboží přichází do rukou konsumenta s úplným vyloučením meziobchodu. Tyto společnosti vládnou velkými kapitály, některé mají případně i několik tisíc prodejen v jednotlivých oblastech Spojených států a někdy i několik set prodejen v jednotlivých velkých městech. (Odtud anglický název: chain stores, t. j. řetěz prodejen.) Jak vedoucí personál v těchto prodejnách tak i prodavači jsou pouhými zaměstnanci společnosti, kteří pracují za pevný plat.

Neobyčejný rozvoj tohoto druhu obchodní činnosti, zejména velkoobchodu s potravinami a poživatinami všeho druhu, spočívá ve velké přízni širokých vrstev kupujícího obecnstva, které může v prodejnách nakupovati prvotřídní zboží za levnou cenu. Stinnou stránkou tohoto vývoje jsou přirozeně nesnáze malých obchodníků, nesnáze příslušných amerických hokynářských obchůdků „na rohu“, které se nemohou prodejnám vyrovnati ani svými cenami, ani kvalitou zboží, a které rychle mizí. V mnohých

¹ V naší odborné literatuře zabývá se podrobně předmětem t. zv. základních práv a zejména rovnosti před zákonem po prvé dr. Jaroslav Krejčí ve svém spise „Základní práva občanská a rovnost před zákonem“, v němž na základě bohatého materiálu dovozuje, že ustanovení rigidních ústav moderních demokratických států o ochraně základních práv mají zavazující právní charakter a že tomu je tak rovněž i u příslušných ustanovení československé ústavy. Na mnohých místech své jasné a přesvědčivé knihy dotýká se dr. Krejčí stavu tohoto problému, jak existuje v právním řádě Spojených států amerických a zejména na str. 125. a násl. podává přehled příslušných ustanovení zákonných a judikatury. V souhlase se jmenovaným autorem nutno zde znovu zdůrazniti, že v právní teorii a praxi americké se nepochybuje o zavazující právní obsah ústavních předpisů, týkajících se t. zv. základních práv, že tyto ústavní předpisy stanoví povinnosti, t. j. že jsou právními normami, a že tyto normy stojí v hierarchii norem nad normami vydávanými soudnictvím, správou a zákonodárstvím.

případech bylo jejich místo odkoupeno společností, která na místě dosavadního hokynářského krámků postavila model prodejny, vybavené všemi moderními zdravotními zařízeními pro prodej potravin, v níž za bohatě vyzdobeným výkladním oknem prodávají zdvořilí prodavači v čistých bílých kabátech úhledně balené zboží, které došlo z druhého konce země. Oni malí obchodníci, kteří závčas zpozorovali nebezpečí soutěže a kteří dosud dovedli odolat náporu moderních obchodních metod, sdružují se navzájem a zřizují své vlastní družstevní nákupny, jež nakupují zboží ve velkém přímo u pramene výroby. Snaží se rovněž takto vyloučiti meziobchod, snižují ceny a rychle přizpůsobují své prodejny prodejnám velkoobchodních společností. Tak dochází k „řetězu“ prodejen dobrovolně sdružených (voluntary chain stores) v nichž individualita malého obchodníka zůstává nedotčena a jež se značným úspěchem soutěží s prodejny velkoobchodních společností.

Velké obchodní společnosti nespokojují se však pouze se svou činností ve velkých amerických městech, nýbrž snaží se proniknouti se svou sítí prodejen i do menších míst a řídkěji obydlených krajů země. Tam však naráží na určitý odpor. Obyvatelstvo těchto menších měst a městeček vidí, jak poslední léta přinesla pronikavé změny v jeho složení společenském, vidí jak jeho malá místní banka byla pohlcena přistěhovalou filiálkou velkoměstské velkobanky, patří na to, jak jeho řemeslníci byli přivedeni na mizinu levnými výrobky velkopřemyslu, začíná chápat, že nyní je řada na jeho místních obchodnících, kteří dosud tvořili podstatnou třídu občanů a je odhodláno podniknouti jakýsi boj proti tomu, aby jejich spoluobčané-obchodníci, dosud samostatní, se stali pouhými obchodními pomocníky těchto nových, velkých, neosobních firem. Toto smýšlení se vyjadřuje v názorech místně politických a projevuje se nakonec v zákonodárství jednotlivých států. Vzhledem k ustanovení federální ústavy jednotlivé státy unie nemohou přímo zakázati působnost těchto společností, mohou však jejich činnost různým způsobem brzdit.

Nejvyšší soud Spojených států rozhodoval v březnu minulého roku o soudní při Ligget Co. vs. Lee, Comptroller of State of Florida, ve které běželo o to, zdali ustanovení zákona státu Florida z roku 1931 ohledně zavedení progresivních licenčních poplatků pro prodejny velkoobchodních společností neodporuje ústavě Spojených států, a je-li tudíž platné.

Nově zavedené poplatky podle zmíněného zákona státu Florida jsou: 1. Z každé prodejny jakéhokoliv druhu je platiti roční licenční poplatek \$ 5—. 2. Vlastní-li však týž majitel několik prodejen, stoupá tento poplatek progresivně, takže platí na př. při dvou až patnácti prodejnách po \$ 10— za každou prodejnu, při šestnácti až třiceti prodejnách po \$ 15— atd. až při sedmdesáti pěti nebo více prodejnách poplatek stoupne na \$ 40— za každou prodejnu ročně. 3. Kromě toho je každý obchodník povinen odvésti poplatek \$ 3— z každého \$ 1000— ceny všech zásob, jež jsou buď v prodejně nebo ve skladišti. 4. Zákon zmocňuje rovněž okresy a obce, aby vybíraly přírážky k licenčnímu poplatku. 5. Licenční poplatky se zvyšují podle stanovené stupnice pro všechny prodejny v tom případě, že jednotlivé prodejny jsou ve více než v jednom okrese.

Vlastníci velkoobchodů s vedlejšími prodejny, postiženi tímto zákonem, v počtu třinácti, podali žalobu a namítají v ní, že zákon je namířen proti jejich obchodní činnosti, že neodůvodněně rozlišuje mezi nimi a maloobchodníky, kteří nakupují ve velkém pomocí vlastních družstevních nákupních organizací, a že tím porušuje ústavu státu Florida jakož i některá ustanovení federální ústavy, zejména doložku o rovné ochraně zákonů.

Soud I. instance žalobu zamítl a rozsudek byl potvrzen nejvyšším soudem státu Florida.

Poněvadž žaloba se dovolává porušení ustanovení federální ústavy zákonem státu Florida, žalobci se odvolali k nejvyššímu soudu Spojených států.

Nejvyšší soud vyhověl odvolání a vynesl rozsudek, kterým se spor vrací k novému projednání soudům státu Florida v souhlase s názory vyslovenými v odůvodnění rozsudku. Soud tu mezi jiným praví:

„Žaloba namítá, že zákon stanovící progresivní stupnici licenčních poplatků pro velkoobchody s vedlejšími prodejny odporuje ustanovení federální ústavy o rovnosti ochrany před zákonem a uvádí řadu skutečností a dat, jimiž žalobce míní prokázat, že není rozdíl mezi způsobem, jakým obchodují velkoobchody s vedlejšími prodejny a způsobem jakým jsou spravovány velkoobchodní domy (department stores) nebo velko-nákupny sdružených maloobchodníků (voluntary chains). Na tuto námitku žaloby lze pouze odpovědět, že otázka tato byla již svého času soudem řešena a správnost námitky popřena. Tehdy byl soudem vysloven názor, že byť by i v určitých jednotlivostech se dalo usuzovati na jakousi podobnost obchodních metod těchto různých obchodních závodů, není možno popřít, že mezi nimi stává určitý rozpoznatelný rozdíl, zejména pokud se týče způsobu provozování obchodu. Státní zákonodárny jsou oprávněny považovati tento rozdíl v obchodních metodách za základ pro upravení stupnice k účelům daňovým. Příklad svého času soudem řešený (State Board vs. Jackson, 283 U. S. 527) liší se od případu, který je nyní před soudem pouze v podrobnostech, nikoliv však zásadně. Dovolává-li se žaloba tohoto rozdílu v podrobnostech, nutno zdůraznit, že tento dřívější případ nebyl rozhodnut na základě studia jednotlivých fází obchodního podnikání, jemuž říkáme velkoobchod s vedlejšími prodejny, nýbrž na základě obecně známých skutečností, před soudem řádně prokázaných a důkazním řízením zdůrazněných, poukazujících k tomu, že vedení a organizace velkoobchodu s vedlejšími prodejny tvoří zvláštní druh a způsob obchodování, velmi rozdílný od obchodních metod používaných buď velkoobchodními domy nebo maloobchodníky, kteří jsou sdruženi za účelem nákupu ve velkém, a že tento rozdíl mezi druhy a způsoby obchodování řečených obchodních organizací jest skutečně zásadní. Jest sice možno rozdělit obchodní vedení těchto závodů v prvky, jež si jsou navzájem podobny, přece však nakonec uvidíme jasný rozdíl mezi vlastníkem velkoobchodu, který má řadu prodejen a mezi jednotlivcem, který vlastní a vede svou vlastní a jedinou prodejnu, a který se dobrovolně sdružuje ať ve větší či menší míře pouze za účelem nákupu zboží. Rozlišuje-li zákonodárce státní mezi těmito druhy provozování obchodu a činí-li mezi nimi rozdíl za účelem zařazení do různých stupnic daňových, n e n a s t á v á t u p ř í p a d r o z l i š o v á n í , j e ž b y b y l o n e o d ů v o d n ě n é a j e ž b y s e t u d í ž p ř í č i l o u s t a n o v e n í f e d e r á l n í ú s t a v y o r o v n ě o c h r a n ě z á k o n ů . J e s t t u d í ž p o v i n n o s t í s o u d u v t o m t o p ř í p a d ě v y s l o v i t i , ž e z á k o n s t á t u F l o r i d a s h l e d i s k a t ě t o n á m i t k y ž a l o b y j e p l a t n ý .“

„Zákon dále stanoví, že roční licenční poplatky se zvyšují v případě, že jednotlivé prodejny téhož velkoobchodu jsou v různých okresech. Podle toho je-li jen případně jedna prodejna v jiném okrese než všechny ostatní prodejny, musí vlastník platiti zvýšený poplatek nejen za tuto jednu prodejnu, která se nachází v jiném okrese, nýbrž za všechny prodejny. Na př. má-li vlastník 14 prodejen, může v témže okrese otevřít ještě jednu a bude za tuto nově otevřenou prodejnu platiti poplatek \$ 10.—. Kdyby však

zřídil tuto novou prodejnu v jiném okrese než jsou ostatní jeho prodejny, musí zaplatiti na poplatku za tuto novou prodejnu \$ 15— a současně stoupne poplatek ze všech ostatních jeho prodejen v původním okrese z \$ 10— na \$ 15—. Pro toto rozlišování nemůže soud najíti odůvodnění. Pouhá progresa poplatku se stoupajícím počtem prodejen je zcela odůvodněna se zřetelem k únosnosti, avšak zvýšení poplatku v tomto případě proto, že jedna prodejna je mimo obvod původního okresu a uvalení zvýšeného poplatku nebo daně na prodejny staré není možno odůvodniti ani rozumově ani snad na základě zkušeností obchodních. Finanční prokuratura státu Florida podotýká, že vlastník velkoobchodu sklízí větší zisky, může-li rozšířiti svou síť prodejen na další okres, v němž dosud žádné prodejny velkoobchodů nebyly. Tuto okolnost soud uznává, avšak nemůže ji vzíti za základ svého rozhodnutí, jelikož místní vztah prodejny k hranici okresu nemůže hráti v každém případě zvláštní roli. Soud zamítá rovněž námitku, že zákon státu Florida z r. 1931 je namířen pouze proti velkým akciovým společnostem, jež vlastní velkoobchody s vedlejšími prodejny a že zákonodárce nezamýšlel postihnouti velkoobchody vlastněné jednotlivci. I když soud předpokládá, že zákonodárny jednotlivých států mají moc překaziti uvalením konfiskatorních daní činnost výdělkovou, jež by nebyla ve shodě s veřejným zájmem, nenachází tento úmysl v textu zákona. Ostatně akciové společnosti, jako osoby právnické, mají nárok na tutéž „rovnou ochranu zákonů“ ve smyslu čtrnáctého doplňku k federální ústavě jako přirozené osoby.²

Vzhledem k ustanovení zákona o zvýšení poplatků v případě, že jednotlivé prodejny velkoobchodu jsou v různých okresech, soud dochází nakonec k názoru, že toto ustanovení zákona je libovolné a neopírá se o rozumný důvod, takže porušuje záruku o rovné ochraně zákonů, danou čtrnáctým dodatkem ústavy.

Další námitky žaloby se týkaly zmocnění okresů a obcí k vybírání přírážek, dále definice pojmu „prodejna“, určitých výjimek, jež nespádají pod tento zákon, nýbrž patří pod ustanovení zákonných opatření zvláštních, výkladu ústavní doložky o mezistátním obchodu, promíjení poplatků maloobchodníkům atd.; všechny tyto námitky byly však soudem shledány za neodůvodněné. Soud znovu vyslovuje názor, že doložka o rovné ochraně zákonů neodnímá státům pravomoc rozlišovati mezi subjekty daňovými při vydávání daňových zákonů. Není-li toto rozlišování libovolným a je-li opřeno o rozumný důvod, pak může stát pro různé subjekty daňové vyměřiti různé daně. Není zapotřebí, aby rozdíl mezi subjekty daňovými byl značný. Totéž pak platí i pro povolování přírážek.

Rovněž v ustanovení zákona o odvádění poplatku \$ 3— z každých \$ 1000— ceny všech zásob nespatřuje soud závady. Žalobci si v tomto směru stěžují na nerovné nakládání, jelikož majitelé jiných skladišť zboží jsou povinni odváděti pouze poplatek podle ustanovení staršího zákona, který se rovná jen polovině poplatku požadovaného na nich novým zákonem z roku 1931. Soud tu praví: „Různá výše poplatku je zde odůvodněna právě zásadním rozdílem mezi způsoby obchodování. Obyčejná skladiště uschovávají zboží, kterým se v době úschovy stále ještě obchoduje ve velkém, kdežto v případě velkoobchodů s vedlejšími prodejny

² „Domácí akciová společnost je ‚osoba‘ podle významu tohoto ustanovení a má proto nárok na rovnou ochranu zákonů.“ (Rozhodnutí po prvé v r. 1886 v případě Santa Clara County vs. Southern Pac. R. Co. 118. U. S. 394) viz Hall: Cases on Constitutional Law, str. 249.)

zboží je uloženo ve skladištích nebo v prodejnách za tím účelem, aby vyčkalo dobu, kdy bude rozprodáno v drobném prodeji“.

Z celého ustanovení zákona o patnácti paragrafech nejvyšší soud shledal za odporující doložce o rovné ochraně zákonů pouze tu část paragrafu 5., jež stanoví, že vypočtené licenční poplatky se zvyšují v tom případě, kdy prodejny velkoobchodu se nachází ve dvou nebo více okresech. Par. 15. zákona obsahuje tak zv. zachovávací doložku, jež bývá v těchto případech obvyklou a jež se v právním řádu Spojených států nerozumí sama sebou: „bude-li některé ustanovení tohoto zákona shledáno vadným se stanoviska ústavního, nebudou jeho prohlášením za neplatné zrušena ostatní jeho ustanovení“.³ V důsledku této doložky je vítězství žalující strany v tomto sporu jen částečné, jelikož žalobce nedosáhl odstranění všech částí zákona, namířených proti velkoobchodům s vedlejšími prodejny.

Případ tento byl rozhodnut šesti hlasy proti třem. Jak jsme viděli, většina soudců shledává porušení rovné ochrany (rozumí se právní rovnosti relativní) v tom, že zákonodárce postupuje buď 1. libovolně nebo 2. ne sice libovolně, přece však nemá pro své třídění (rozlišování) rozumného důvodu. Soud však zde nedefinuje, co je rozumný důvod pro stanovení rozlišovacích znaků a ponechává tuto otázku k řešení v konkrétních případech budoucích. Minoritní odůvodnění se odchyluje v některých částech od odůvodnění většiny. Jako v mnohých rozhodnutích nejvyššího soudu tak i v tomto případě je minoritní odůvodnění hodno povšimnutí.

Odůvodnění soudce Brandeise je proti zrušení rozsudku vysloveného nejvyšším soudem státu Florida a neshledává tudíž ani shora zmíněné ustanovení par. 5. zákonu státu Florida z r. 1931 za porušující doložku o rovné ochraně zákonů:

„Zákon tento patří mezi zákony lidově zvané „Anti-Chain Store Laws“. Patří mezi zákonná opatření, kterými se zajišťují velké příjmy pro účely států, okresů a obcí. Avšak získání příjmů není jejich hlavním účelem. Jejich cílem je ochrana jednotlivých malých obchodů, dosud neodvisle vlastněných, před soutěží velkoobchodů s vedlejšími prodejny. Zákony tohoto druhu snaží se dosáhnouti svého cíle uvalením finančních břemen na velkoobchody, čímž by tyto byly donuceny upustiti od dalšího pronikání ve státě. Zákon státu Florida je podobný zákonu státu Indiana, který byl svého času uznán za platný tímto soudem v případě Tax Board vs. Jackson. V případě, který je nyní před soudem, shledala většina soudců floridský zákon platný potud, pokud se shodoval se zákonem státu Indiana, popřela však jeho platnost pokud se týká zcela nového ustanovení ohledně uvalení vyšších poplatků na velkoobchody, jejichž prodejny se nachází v několika okresech. Většina soudců shledala, že toto ustanovení zákona obsahuje třídění libovolné a neodůvodněné. Uvážíme-li, že všichni žalobci v tomto případě jsou akciové společnosti, přijdeme k důvodům, jež nás přesvědčí, že toto třídění je odůvodněné a že zákon, pokud se vztahuje na akciové společnosti, měl býti uznán za platný ve své celistvosti.“

„1. Federální ústava nedává sama o sobě ani domácí ani cizí akciové společnosti nároku provozovati obchody ve státě Florida. Výsadu provozovati obchodní činnost prostřednictvím mechanismu akciové společnosti může stát udělit nebo neudělit podle své libosti. Florida může tuto výsadu udělit pro určité obory obchodu a nemusí pro

³ Při prohlášení zákona státního nebo zákona, vydaného federálním kongresem, za protiústavní, stává se dotyčný zákon neplatným již pouhým vynesením rozsudku, a to ab initio.

jiné, může tuto obchodní činnost dovoliti společností s malým kapitálem a může ji zabrániti společností s kapitálem velkým. Zdali stát udělí povolení k utvoření takové společnosti nebo neudělí, závisí na cílech, jež stát sleduje. Udělí-li je, je tato výsada dána proto, že stát chce dosáhnout účelu, který považuje za prospěšný. Může se tak státi za účelem zvýšení daňových příjmů, nebo proto, aby byla opatřena instituce prospěšná obecnému blahu, na př. banka, elektrárna, vodárna, nebo aby byl zaveden nový průmysl, obecně prospěšný, jehož zřízení nelze jinak opatřiti. Nebo může býti tato výsada udělena za účelem zvýšení obecného blaha, a to zavedením nového obchodního podniku, který by usnadnil provozování obchodu se zřetelem k všeobecnému prospěchu. Je-li však udělení takové výsady státem odepřeno, stane se tak proto, že stát nepovažuje dotyčné podnikání za prospěšné obecnému blahu, ba naopak, že odepřením udělení povolení hodlá chrániti své občany od hrozící újmy. Každý ze států Unie může si stanoviti cenu, za kterou hodlá povolení k utvoření akciové společnosti nebo povolení k jejímu obchodování ve státě uděliti. Licenční poplatek je touto cenou, touto odměnou za povolení, a stát má právo stanoviti si jej libovolně.“

„Zdali jednají občané státu Florida moudře, když brání činnosti velkoobchodů s vedlejšími prodejny ve svém státě, je otázka, o které zajisté nepřísluší rozhodovati tomuto soudu; avšak přehled zákonodárství některých států Unie, jimiž byly odstraněny veškeré překážky vzrůstu akciových společností, a úvahy týkající se hospodářských a sociálních následků tohoto odstranění překážek přispějí k tomu, abychom porozuměli duchu zákonů, jež mají v úmyslu brzditi vzrůst těchto společností.“

„2. Rozvoj akciových společností obchodních ve Spojených státech vedl k tomu, že lidé dnes někdy jednají tak, jakoby možnost provozování obchodu formou akciové společnosti patřila k nezadatelným právům občanským, a jakoby všechna zla, která z činnosti mechanismu obchodní společnosti vyplývají, byla zla, bez nichž civilisovaný život prostě se neobejde, a jež je tudíž nutno trpělivě snášeti. V dřívějších dobách převládal jiný názor. Ačkoliv cena těchto nástrojů obchodu a průmyslu byla plně uznávána, povolení k utvoření společností obchodních nebylo ještě dlouho udělováno po tom, kdy bylo již všeobecně udělováno za účely náboženskými, výchovnými a charitativními. Povolení bylo odmítáno prostě ze strachu. Byl tu strach z možnosti omezování osobní svobody, strach, že zmizí možnosti a předpoklady, jaké skýtá individualism. Strach, že dělnictvo bude zotročeno kapitálem. Strach, z kartelů. Strach, že pohlcení velkých kapitálů společnostmi bude míti takové neblahé následky jako kdysi hromadění jmění v rukou církve v Anglii. Byl zde pocit jakési tajné hrozby, jež se skrývá ve větším nahromadění kapitálu, zvláště když tento je v rukou společnosti. Z toho důvodu s počátku bylo povolení k tvoření společností udělováno jen zřídka a jen když tímto povolením bylo dosaženo nějakého dobrodiní pro veřejný účel, jehož jiným způsobem nemohlo býti dosaženo. Nejprve bylo povolení k zřízení společností udíleno zvláštními zákony, později však byly uzákoněny normy všeobecné, aby bylo zabráněno nespravedlivostem a nadržování, jež se vyskytovaly při udílení povolení zvláštními zákony. Obecné normy o zakládání obchodních společností obsahovaly po dlouhou dobu omezení co do výše kapitálu a rozsahu činnosti a vyjadřovaly postulát rovnosti, myšlenku dáti možnost každému, aby se zúčastnil výhod, plynoucích ze zákona o tvoření společností.“

„Výše akciového kapitálu byla velmi dlouho omezena. Tato výše závisela zpravidla na druhu výdělečné činnosti obchodní nebo průmyslové. Ve státě New York byl akciový

kapitál původně omezen na \$ 50.000 až \$ 100.000 a ačkoliv nejvyšší hranice byla měněna stále směrem nahoru, byla stále ještě v roce 1881 \$ 2.000.000 a v roce 1890 \$ 5.000.000. Tak tomu bylo i v jiných státech a odstranění hořejší hranice výše akciového kapitálu bylo všeobecně považováno za nežádoucí. I některé vedoucí průmyslové státy odstranily toto omezení teprve po světové válce.“

„Rovněž rozsah činnosti společností byl s počátku ve všech státech omezen. Ze začátku byla to jen omezená řada činností, pro které bylo zákonem dovoleno tvořiti společnosti, a byly to zejména ony výdělečné činnosti, pro něž bylo zapotřebí větších provozovacích kapitálů, jako dopravnictví, bankovníctví, pojišťování, dolování a některé druhy průmyslu. Povolení pro utvoření společnosti »za jakýmkoliv zákonným účelem« nebylo známo před rokem 1875, a až do té doby bylo omezeno zakládání společností na 20, 30 nebo 50 let. Zákony rovněž žádaly, aby podílníci a ředitelé, buď všichni nebo většina, byli usazeni ve státě, ve kterém byla společnost zapsána. Práva těchto původních společností byla přesně vymezena. Zejména nebylo jim dovoleno vlastniti akcie jiných společností.“

„K postupnému odstranění zmíněných omezení, jak co do výše kapitálu tak i vzhledem k činnosti společností, nedošlo snad proto, že tato omezení byla považována za nežádoucí, nýbrž proto, že se stalo zbytečným, aby na těchto omezeních bylo trváno. Omezení společností v jednotlivých státech bylo obcházeno zakládáním společností ve státech, které nekladly tak přísné podmínky. Menší státy začaly ze situace těžiti, odstranily omezení ve svých zákonech, snížily poplatky za povolení a přímo vybízely, aby obchodní společnosti se na ně s výhodou obrátily. Nechtěly-li velké průmyslové státy ztratiti výnosný příjem z daní a poplatků plynoucí z činnosti domácích obchodních společností, byly prostě nuceny přizpůsobiti své zákonodárství tak, aby lépe vyhovovalo nově tvořícím se společnostem. Nejlépe to znázorňují změny v zákonodárství státu New York. Novela inkorporačního zákona new-yorského z roku 1890 vynechala omezení výše akciového kapitálu a dovolovala, aby společnosti v určitých případech směly vlastniti akcie společností jiných. Tato novela byla uzákoněna proto, že společnosti se začaly stěhovati do sousedního státu New Jersey, jehož podmínky byly liberálnější nežli dosavadní podmínky zákona ve státě New York. Avšak zmíněné změny v novele zákona nedostačovaly, aby zabránily stěhování společností ze státu. V roce 1892 guvernér státu New York schvaluje zvláštní zákon, jímž se udílí povolení k založení společnosti General Electric Company, a toto povolení obsahuje zvláštní ustanovení podle vzoru inkorporačního zákona státu New Jersey. V odůvodnění se praví, že tento zvláštní zákon je nutný, jelikož jinak tato společnost by se ustavila ve státě New Jersey. Koncem téhož roku byl new-yorský zákon o akciových společnostech znovu doplněn a dovoloval nyní, že společnosti mohou vlastniti akcie jiných společností. Avšak zákon státu New Jersey byl doplněn rovněž a stanovil, že společnosti, založené v New Jersey mohou provozovati obchodní činnost kdekoliv, i mimo stát. Sedm největších trustů, vládnoucích dohromady kapitálem dvě a půl miliardy dolarů, bylo inkorporováno v New Jersey. Za prvních sedm měsíců roku 1899 bylo založeno v New Jersey 1336 akciových společností s úhrnným kapitálem přes dvě miliardy dolarů. Následek toho byl, že zákon o zakládání akciových společností státu New York byl v roce 1901 znovu doplněn.“

„3. Někteří spisovatelé vylíčili nám v poslední době hospodářské a sociální následky tohoto odstranění veškerých překážek, jež omezovaly rozsah a činnost obchodních společností, zvláště následky plynoucí z přesunu ohromné moci

z akcionářů do rukou ředitelů těchto společností. Následky tyto nebyly zajisté státními zákonodárci zamýšleny a po dlouhou dobu nikdo neměl o nich ani tušení. Dokazují, že jedině rozsah těchto obrovských společností dává jim sociální význam, o kterém není možno mluvit při menších soukromých podnicích. Akciové společnosti, jež dříve byly pouhým užitečným nástrojem k dosažení určitých cílů, stávají se svým rozsahem institucí, jež přináší s sebou takové soustředění hospodářské moci, že t. zv. soukromé akciové společnosti jsou mnohdy schopny ovládnouti stát. Typická akciová společnost minulého století, vlastněná malou skupinou jednotlivců, řízená a spravovaná vlastníky, a omezená ve svém rozsahu jejich osobním jměním, byla nahrazena velkými koncerny, v nichž prostřednictvím mechanismu akciové společnosti jsou podrobeny životy deseti a sta tisíců zaměstnanců a majetky deseti a sta tisíců akcionářů správě několika lidí. Vlastnictví bylo odděleno od správy, a toto roztržení tak příbuzných dvou prvků odstranilo možnost dozoru, který dříve brzdil zneužívání majetku a moci. Poněvadž vlastnictví podílů se pak stále víc a více tříští, koncentruje se moc, jež dříve souvisela s vlastnictvím, stále v užším kroužku. Změny, jež nastávají následkem tohoto soustředění moci v životech zaměstnanců, vlastníků a široké veřejnosti jsou tak základní povahy a tak dalekosáhlé, že zmínění spisovatelé jsou vedeni k srovnání vývoje dnešního systému obchodních společností se sociálním systémem, který převládal v dobách feudálních, a že mnozí jiní zkušenosti a předvídaví mužové dnes tvrdí, že tento „mistrovský výtvar civilisovaného života“ uvrhuje civilisovaný život pod nadvládu plutokracie.“

„Číslice, které možno uvést k potvrzení těchto údajů ukazují, že ve Spojených státech postoupil tento proces tak daleko, že asi dvě třetiny průmyslového vlastnictví přešly ze soukromých rukou do vlastnictví velkých obchodních společností, jejichž akcie jsou prodávány na burse; že 200 společností, jež nejsou bankami, z nichž každá má jmění přes 90,000.000 dolarů, spravuje přímo asi jednu čtvrtinu celého národního jmění, a že jejich vliv sahá daleko za toto jmění pod jejich přímou správou; že těchto 200 společností, podle jména spravovaných dvěma tisíci řediteli, je ve skutečnosti ovládáno několika sty lidí — což znamená popření průmyslové demokracie. Jiní spisovatelé poukazují na to, že současně se vzrůstem těchto obrovských společností nastalo nápadné soustředění individuálních majetků, a že rozdíl v příjmech jednotlivců, který tímto způsobem vzniká, je hlavní příčinou dnešní hospodářské krise. Toť ona románová příšera, kterou si státy vytvořily svými zákony o zakládání obchodních společností.“

„4. Mezi těmito dvěma sty obchodních společností, z nichž každá má jmění převyšující částku devadesáti milionů dolarů, je pět, jež jsou žalobci v tomto případě. Jmění těchto pěti společností činí dohromady \$ 820,000.000, a těchto pět žalobců má v různých státech celkem 19.718 prodejen. Jediná z těchto obrů má téměř 16.000 prodejen. Proti těmto žalobcům a jiným vlastníkům velkoobchodů s vedlejšími prodejny bojují jednotliví majitelé maloobchodů státu Florida, aby zachovali svou neodvislost. Možná, že je to boj o existenci. Občané státu, kteří spatřují životní zájem v tomto nerovném zápase, rozhodli se pomoci jednotlivým maloobchodníkům tím, že pro majitele velkoobchodů s vedlejšími prodejny zavedli vyšší licenční poplatky. Možná že tak učinili pouze proto, aby zachovali soutěž. Jejich cíl však mohl býti širší. Možná že jsou přesvědčeni, že velkoobchody s vedlejšími prodejny ničí americké ideály tím, že přispívají k soustředění velkých kapitálů a k oddělení správy majetku od jeho vlastnictví, že

znemožňují, aby zůstala zachována rovnost v podnikání, že přeměňují neodvislé majitele obchodů v obchodní pomocníky, že tyto velkoobchody ssají majetek, sílu a naději malých měst a osad.“

„Floridský zákon není zákonem poplatkovým nebo daňovým. Jeho hlavní účel je hospodářský a sociální. Velkoobchody s vedlejšími prodejny jsou v něm považovány za něco, co ohrožuje obecné blaho. Nejmenší dosah tohoto zákona je, aby zajistil soutěž, nejzazší jeho hranicí jest zabránění velkoobchodním společnostem, aby zakládaly ve státě Florida své prodejny. Federální ústava nezapovídá státům, aby použily daňových nebo poplatkových zákonů k zajištění, případně zamezení soutěže. Státní zákonodárna může se rovněž usnésti na zákoně, kterým by byl určitý druh obchodu úplně zapovězen, neodpovídá-li obchodní činnost zájmům veřejným. Vyloučení velkoobchodů s vedlejšími prodejny ze státu může stát provést zavedením prohibitivních daní a poplatků, jelikož mu v tom nebrání žádné ustanovení federální ústavy.“

„5. Skutečnost, že nositelem daně je společnost, nevylučuje ji ovšem z ochrany 14tého dodatku k federální ústavě o »rovné ochraně zákonů«. Společnost a jednotlivci, občané a cizinci jsou ve většině případů stejně chráněni. Zpravidla mají tatáž práva, mají nárok na tytéž soudní prostředky, jsou povinni zachovávat tytéž policejní předpisy a vztahují se na ně tytéž předpisy daňové. Avšak právo provozovati obchodní činnost ve státě nerozumí se sama sebou. Nesmíme přehlédnouti jasné ustanovení 14tého dodatku k ústavě, jež činí rozdíl mezi doložkou o »rovné ochraně zákonů« a doložkou o »řádné ochraně zákonů«. ⁴ Doložka o řádné ochraně zákonů je všeobecně platná, nezná výjimek a tříd, rozkaz v ní obsažený je absolutní a vztahuje se stejně na jednotlivce jako na společnosti, na cizince jako na občany. Na druhé straně doložka o rovné ochraně zákona tento obsah nemá, jelikož v tomto případě je možná diskriminace za účelem dosažení dovoleného účelu, který si stát vytknul za svůj cíl.“

„6. Žaloba namítá, že není podkladu pro různost stupnic poplatkových, jelikož ve skutečnosti zápas velkoobchodů s vedlejšími prodejny s maloobchody, které jsou sdruženy u velkonákupny, není nerovný. Zřízením družstevních organizací a velkonákupen, dosáhli prý maloobchodníci těchto výhod jako velkoobchody s vedlejšími prodejny a naopak jsou prý ve výhodě proto, poněvadž maloobchody jsou vedeny vlastníky, kteří mají zájem na řádném chodu obchodu, což není možno tvrditi o správcích prodejen, kteří jsou pouhými zaměstnanci společnosti a přirozeně takového zájmu nemají.“

„Tato tvrzení jsou opodstatněna zkušeností a můžeme je přijati za prokázaná. Ze skutečnosti však, že maloobchody začínají pomocí družstevních metod domáhati se výhod, jež dosud měly pouze velkoobchody s vedlejšími prodejny, neplyne ještě, že není podkladu pro různé zdanění těchto dvou druhů obchodů. Existence hospodářské potřeby není podmínkou, aby stát směl zabrániti ovládnutí obchodní činnosti velkými společnostmi. Tato moc jednotlivých států plyne se širšího práva všech Američanů, aby čas od času zakročili za účelem zachování těch sociálních a hospodářských institucí, jež oni považují za žádoucí a stejně aby zastavili činnost těch, jež

⁴ 5tý dodatek k ústavě zakazuje federální vládě, a 14tý dodatek stanoví tentýž zákaz vůči státům „zbaviti kteroukoliv osobu řádné ochrany zákona vzhledem k životu, svobodě a majetku“. (Due process of law clause.)

podle jejich mínění by měly býti zastaveny. Jednotlivé státy mohou podrobiti obrovské společnosti takovému veřejnému dozoru jako se stalo již u společností sloužících veřejné dopravě, u elektráren, plynáren a jiných podniků veřejně prospěšných. Občané státu Floridy mohou též uniknouti dominaci velkými společnostmi tím, že stát převezme obchod do svých rukou. Avšak Američané mohou se zbaviti nadvlády velkých společností jinými způsoby, jež jim zajistí sociální a hospodářský vliv. Mohou dáti přednost družstevnictví a sdružování se, jež vede je přímo k oné svobodě a rovnosti předpokladů pro získání blahobytu, jež mínil zajistiti 14tý dodatek ústavy. Tato cesta je volná. Základní rozdíl mezi kapitalistickým podnikem a činností družstevní — mezi hospodářským absolutismem a průmyslovou demokracií — je tak značný, že byl vždy uznán zákonodárci a soudy za dostatečný pro zavedení různých stupnic jak v ohledu výměry daní a poplatků, tak i ve stanovení jiných povinností.“

„Je velmi rozšířeno mínění, že dnešní nezaměstnanost jest z velké části zaviněna velikou nerovností v rozdělení majetků a příjmů a že toto špatné rozdělení bylo značně podporováno velkými obchodními společnostmi; že působením nadvlády několika jedinců prostřednictvím obrovských společností byly paralysovány iniciativa a snaha jednotlivců, že byla ochabena tvořivá síla a zmenšena lidská spokojenost; že skutečná prosperita našich dob minulých nebyla přivezena velkoobchodním podnikáním, nýbrž odvahou, energií a vytrvalostí malých lidí; že jedině vymaněním mnohých neznámých jedinců z nadvlády společností a dáním jim možnosti, aby uplatnili své vůdcovské schopnosti může býti navrácena důvěra v budoucnost a odvrácena přítomná bída; že jedině účastí mnoha lidí na vedení obchodní činnosti a na zodpovědnosti z tohoto vedení vyplývající mohou Američané dosáhnouti onoho morálního a duševního vývoje, jehož je zapotřebí k udržení svobody. Sdíleli-li občané státu Florida tyto názory, pak federální ústava neobsahuje žádného ustanovení, jež by jim zabraňovalo, aby tomuto názoru sjednali průchod a potlačili tak nadvládu velkoobchodních společností. Do té míry jsou zajisté občané každého státu Unie ještě tvůrci svého osudu.“

Zde končí odůvodnění soudce Brandeise. Podle něho právní rovnost ochrany zákonů nebyla by porušena, kdyby úsudek, jenž vedl zákonodárce k stanovení »rozumného důvodu« pro třídění nebo rozlišování, a tím k různému právnímu nakládání, se opíral o určitý účel, který si stát vytknul za svůj cíl, pokud takový cíl by byl jinak zákonem dovolen. Za takový cíl zejména považuje nápravu poměrů, jež v poslední době nastaly následkem pronikavých změn hospodářských a sociálních.

Rovněž soudcové Cardozo a Stone nespatřují v ustanovení par. 5, zákona státu Florida z r. 1931 porušení ústavní doložky o rovné ochraně zákonů:

„Statistická data dokazují, že je velmi určitý rozdíl mezi společnostmi velkoobchodními, jež se omezují na určité území a mezi těmi společnostmi, které si vytkly cíl širší. Obchodní činnost, jež zůstává doma, působí na sociální ústrojí jiným způsobem, nežli obchodní činnost, která kráčí do světa. Tento krok působí na sociální ústrojí, působí však rovněž i na vlastní obchodní činnost. Otevírají se jí dveře předpokladů, jež jinak by zůstaly zavřeny. Kde je však hranice mezi činností místní a činností, jež přestává býti místní? Zákonodárce musil někde naznačiti hranici a učinil touto hranicí ohrazení okresů. Poněvadž volné uvážení zákonodárce zůstalo v okruhu rozumného uvážení, musíme tento úsudek zákonodárcův považovati za platný.“

„Většina soudců v tomto případě je názoru, že stát má pravomoc rozlišovati, aniž by porušil ustanovení doložky o rovné ochraně zákonů, mezi velkoobchodními společnostmi s vedlejšími nákupy a mezi maloobchody sdruženými u velkonákupen, ačkoliv rozdíl mezi těmito dvěma druhy obchodní činnosti je velmi malý a ačkoliv nerovnost hospodářského prospěchu obou obchodních činností je sporná a neurčitá. Malý rozdíl v organizaci těchto dvou činností je považován za podstatný rozdíl, za skutečný rozlišovací znak, pro účely třídění, a zachraňuje tu třídění zákonodárcovo od výtky libovolného nerovného nakládání. Nebylo by správným přehlížeti tu motiv zákonodárcův. Tento způsob třídění má svůj původ v přesvědčení, že sociální užitečnost nebo neužitečnost určitých zájmových skupin je větší nebo menší, a že tento moment není možno při třídění přehlížeti. Tento motiv byl přítomen při sdělení zákona, o který zde běží. Není možno prostě zatížit jednu třídu činnosti více než druhou, bez dalších důvodů. Jest zapotřebí znáti, proč má býti zavedeno třídění, za jakým účelem, a jaký je vztah mezi prostředky a cílem. Kdyby motivem byla pomstychtivost, jevíci se v pouhém útlaku, pak ovšem výsledek byl by jasný. Je-li však motivem a vytčeným cílem podpora veřejného blaha, pak výsledek je jiný, pokud by ovšem nerovné nakládání a případné potlačování dotyčné činnosti nepřekročilo hranice rozumu. Není zapotřebí schvalovati nebo zamítati názor o užitečnosti nebo neužitečnosti činnosti, již se dotýkají zákony tohoto druhu. Tento názor může býti špatný nebo dobrý. Možno však říci, že názor, který byl motivem těchto zákonů, je dnes převládajícím názorem většiny poctivých lidí.“

Jak jsme viděli shora, většina soudců nepoužila k odůvodnění svého rozhodnutí dalších rozlišovacích znaků, o které se opírají odůvodnění minoritního vota, nicméně však možno říci, že soud zastával jednohlasně názor, že v oboru daňového zákonodárství právní rovnost⁵ zůstává zachována zavedením takového nerovného nakládání, jež by mělo za následek přirozenou rovnost předpokladů k získání blahobytu.

DR. P.:

ROK 1933 A SVĚTOVÁ POLITIKA.

Skončil rok, který v historii bude považován za rok zklamání. Neboť vzdor všem okolnostem, které na jeho počátku ukazovaly na těžkou dobu, mysli se, počítalo se, že krise, dnes ještě tak mohutná, brzy ustoupí tlaku obrozeného života. Rok 1934! Je to rozhlas přizpůsobený překypujícímu životu italského obrození, je to vůle míru založená na ohromném risiku, je to korupce sousedící s bídou a panovačností vypuzující spravedlnost, — ale je to také naděje a snad víra, to jest odmítnutí bezpodmínečného odsouzení lidstva.

Bylo si mnoho stěžováno během roku, který právě dospěl ke svému konci: stěžovali si lidé, kterým se vede dobře, poněvadž už nechtěli slyšet, že bude lépe; stěžoval si obchod; stěžovali si ti, kteří se nemohou najíst, když mají hlad. A opakuje se stále:

---

⁵ „Právní rovností“ v americké právní teorii a praxi rozumí se vždy „qualified equality“, t. j. podmíněná rovnost právní, čili jak ji označuje dr. Krejčí, „právní rovnost relativní“.